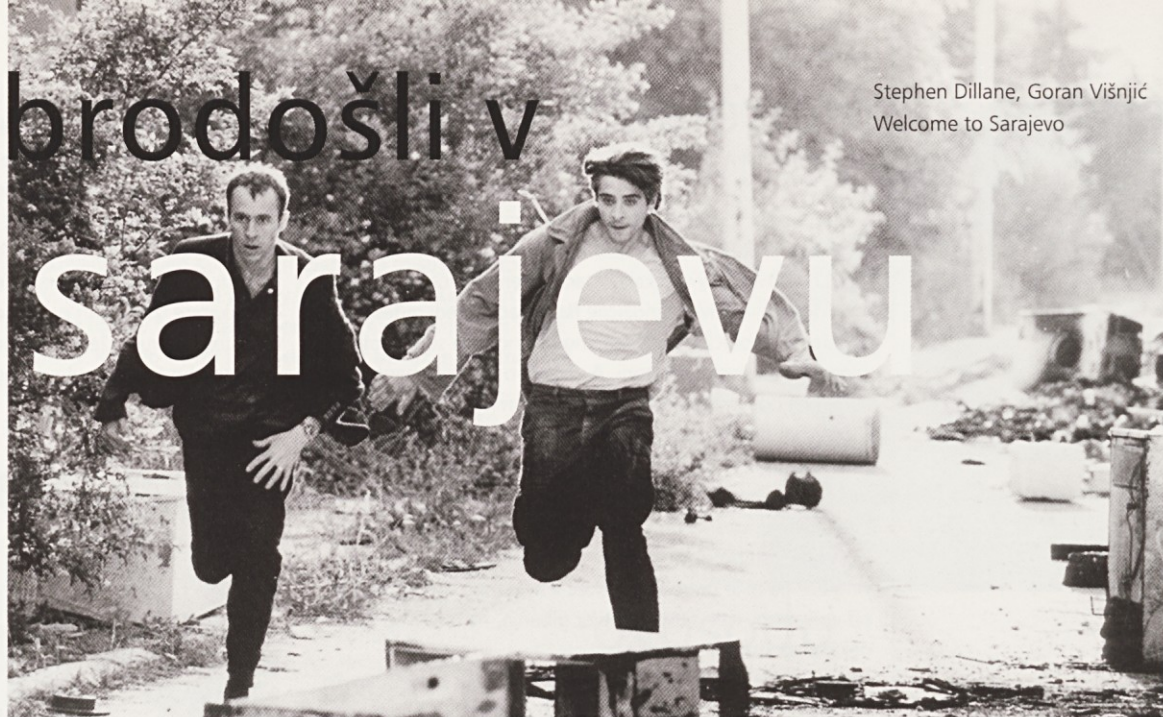

dobrodošli v sarajevu

Stephen Dillane, Goran Višnjić
Welcome to Sarajevo

igor prassel

Indijansko poletje, ki je od drugega do desetega septembra 1997 spremljalo tretji Sarajevski filmski festival v glavnem mestu Bosne in Hercegovine, je bilo predvsem za organizacijsko ekipo iz Obala Art Centra in njenega direktorja Mirsada Purivatro velika nagrada.

Letošnji Sarajevski filmski festival pa si bomo poleg lepega vremena (blagodejni sončni žarki dajo gledalcu v kratkem odmoru med filmi tisto nujno energijo, da preživi v vakuumu kinodvorane povprečno štiri filme na dan) zapomnili predvsem zaradi filmov o Sarajevu (vsi so bili prikazani izven tekmovalnega programa), ki smo jih gledali v postapokaliptičnem mestu heroju, po neopisljivem vzdušju, ki je vladalo na projekcijah otroškega programa, izrazito široki selekciji "nehollywoodske" filmske produkcije (45 od skupno 55 filmov) ter po udeležbi številnih gostov iz drugih festivalskih prizorišč in fondacij (London Film Festival, Indian Film Festival, International Film Festival Rotterdam, Locarno Film Festival, Göteborg Film Festival, Soros Documentary Fund, Pro Helvetia, NYU ...).

V primerjavi z lanskoletnim festivalom so organizatorji uvedli nekaj manjših konceptualnih sprememb v programski shemi. Ob glavnem programu, ki je potekal v novonastali, tehnično in estetsko moderni kinodvorani (osnovali so jo v okviru festivalskega centra Obala Art Centar – Meeting Point) in programu poletnega kina (gimnazijsko igrišče z 2500 sedeži in platnom v razmerju 20 x 11 metrov), so publiki ponudili še filme v spremljevalnih programih OUT OF EUROPE, J'AIME LE CINEMA ter v otroškem programu (v sodelovanju z UNICEF-om).

Festival je svečano otvoril film Ademira Kenovića *Popolni krog* (Savršeni krug), katerega pa smo na žalost gledalci iz Ljubljane zamudili (cesta iz Ljubljane v Sarajevo se vleče bolj, kot smo si predstavljali) in komaj čakamo, da ga bomo lahko videli v naših kinematografih. Zgodba, po scenariju Kenovića, Abdulaha Sidrana in Pjera Žalice, se dogaja v obkoljenemu Sarajevu, v katerega iz bližnje vasi pribežita vojni siroti, dečka Adis in Kerim. Otroka se v mestu ne znajdeta najbolje in samo usodno srečanje s pesnikom Hamzom (Mustafa Nadarević) ju reši pred tragičnim koncem (njun prehod iz vaškega v urbano okolje še bolj potencira vojno vzdušje, ki vlada v mestu). Na tiskovni konferenci se je Kenović posebej zahvalil Nadareviću, ki ni samo odlično odigral dodeljene glavne vloge, ampak se je še posebno izkazal v vlogi pedagoga. Njegova igralska interakcija z obema otroškima likoma na samem snemanju filma je povzročila tisto čarobno, "filmično" stanje podoživetja intimnih človeških občutkov in neverjetnega stanja duha, ki je prebivalce Sarajeva ohranilo pri življenju, ko je cel svet le nejeverno opazoval. Kenović se je na tiskovni konferenci vzdržal vseh komentarjev o sporočilnosti filma ("če bi vam hotel kaj sporočiti, bi vam poslal telegram," je odgovoril novinarki, katera ga je vprašala,

zakaj se film konča temačno). Film je nastal predvsem zaradi potrebe ljudi, ki so preživeli sarajevski pekel znotraj "popolnega kroga", da svoje občutke delijo s tistimi zunaj. In to je ekipi, ki je sodelovala pri snemanju *Popolnega kroga* tudi uspelo!

Po aplavzu sarajevske publike sodeč, pa je osebni uspeh doživel tudi Michael Winterbottom. Njegov film *Welcome to Sarajevo* (Dobrodošli v Sarajevo) je svečano končal festival (naj na tem mestu omenimo zgovorni podatek, da bo producent Winterbottomovega filma za prikazovanje na severnoameriškem kontinentu iz naslova izpustil besedo Sarajevo – zaradi medijskega cirkusa, ki je spremljal petletno vojno na Balkanu, so Američani očitno siti prizorov iz njim nerazumljive vojne). Pred projekcijo je režiser javno izrazil svoj strah in napetost ter prevzel vso odgovornost za morebitno neodobranje filma s strani publike. Vendar pa se je na koncu izkazalo, da so bili vsi njegovi strahovi odveč. Winterbottomu, človeku/režiserju, ki je bosansko morijo opazoval posredno preko medijev, iz varne distance, je uspelo prikazati nekaj več, kot samo moralistično protivojno zgodbo. Protivojno sporočilo se na direkten način ponuja z uporabo realističnih televizijskih posnetkov umirajočih civilistov, ki se križa s prav tako realnimi posnetki zahodnih politikov na obisku v okupiranem Sarajevu in njihovimi izjavami za javnost. Za razliko od Kenovićevega pa Winterbottomov film prikazuje predvsem intimne človeške občutke, ki se dogajajo med tujimi vojnimi poročevalci (scenarij je adaptacija knjige angleškega zunanjepolitičnega poročevalca Michaela Nicholsona). Toda tisti deli filma, ko pride do stikov med tujimi novinarji in lokalnim prebivalstvom (prav v tem je prišel pogled "od zunaj" najbolj do izraza in prav tukaj postane film nekaj več kot samo vzgojna protivojna zgodba – za drugačno mnenje glej tekst v Ekranu št. 3, 4 / 1997), poustvarijo pri gledalcu tisto neverjetno stanje duha sarajevskega prebivalstva, ki si ga je racionalno nemogoče predstavljati. *Dobrodošli v Sarajevu* pa neposredno predstavi še en problem, če ne že pravo tragedijo v tragediji. Govori nam o eksodusu. Deklica Emira ne more več prenašati vsakodnevnega nasilja in strahu, zato je trdno odločena, da čim prej odide in za seboj pretrga vse vezi. Po drugi strani pa se Željko, pripadnik starejše generacije, zavestno odloči, da ne bo zapustil mesta, kjer je preživel najlepše trenutke svojega življenja. Na primeru teh dveh "Sarajlij" je prikazana žalostna usoda mesta, ki je ob koncu vojne ostalo brez cele generacije mladih ljudi (pravzaprav se mladi še danes organizirano odseljujejo, predvsem v Kanado in ZDA). In ravno v trenutkih, ko se "outsiderski" pogled novinarjev (dejansko pa je to pogled filmarjev) srečuje z očmi lokalnega prebivalstva, se je sarajevska "raja" identificirala s filmom. To pa ne moremo trditi za tretji film o obleganju Sarajeva, ki smo ga gledali

na festivalu. **Territorio Comanche** (1996), četrti film španskega režiserja Gerarda Herrera, prikazuje zgodbo slavne španske TV-novinarke Laure na njenem prvem "novinarsko-vojnem potovanju", ki v Sarajevo pride zato, da bi dvignila gledanosti svoje TV-postaje. *Rating* gledanosti tega filma pa v Sarajevu ne bo dosegel visoke stopnje, to lahko trdimo po reakcijah publike na festivalu. Žvižgi in cinični (bolje rečeno specifično sarajevski črno humoristični) medklki ob redkih poskusih prikaza vojnega vsakdana civilistov so dosegli višek z odhodom večine publike petnajst minut pred koncem filma, ko je iz tehničnih razlogov na platnu zazevala petminutna praznina (čeprav je v zraku ostalo vprašanje, ali bo med tujima novinarjema prišlo do ljubezenskega odnosa in ali bo snemalec uspel posneti eksplozijo mostu). Zgodba, ki bi se lahko dogajala v katerikoli "lokalni vojni", se vrta izključno v krogu profesionalnih medijskih plačancev. Čeprav Laurin poročevalski stil, ki se po emocionalnem naboju in stopnji osebne vpletenosti v konflikt povsem razlikuje od stila njenih veliko bolj izkušenih kolegov (prav zato pa so jo tudi poslali v Sarajevo), sproža določena etična vprašanja za razprave na novinarskih simpozijih (in to je tudi njegova edina pozitivna plat), se po ogledu tega filma kar ne morem znebiti občutka medijske manipulacije. Tako kot je snemalec Jose na koncu filma uspel ekskluzivno posneti eksplozijo zadnjega mostu, ki je povezoval Sarajevo s svetom in mu je bilo pri tem mar samo za osebni uspeh, je režiser (podobno kot pri *Dobrodošli v Sarajevo* je scenarij nastal po knjigi vojnega poročevalca) prvega zahodnega filma, ki je bil posnet takoj po koncu štiriletnega barbarskega uničevanja mesta, v katerem smo ta film tudi gledali, (v nepravem trenutku) izkoristil tragedijo za aktualno peonostavljeni (vulgarni) prikaz vloge medijev v vojni (po besedah režiserja je to najboljši film, kar jih je do sedaj posnel). Igrani filmi o Sarajevu bodo še naprej burili duhove, dvigovali prah in sprožali polemike. Četrti film, ki je tematsko povezan z bosansko vojno, je bil dokumentarni. **Calling the Ghosts – A Story About Rape, War and Women**, film Američanke Mandy Jacobson in Hrvatice Karmen Jelinčič, govori o dveh ženskah, ki sta preživeli trpljenje v četniškem taborišču Omarska pri Prijedoru. Ne samo, da sta po vrnitvi iz taborišča o vseh zločinih javno spregovorili, še naprej se borita, da bi tudi druge ženske pričale o travmatičnih izkušnjah. Avtorici filma, ki mu je pripadla posebna nagrada žirije, sta film posvetili umrlim v taborišču Omarska, njuna največja nagrada pa bo sojenje vsem odgovornim pred mednarodnim sodiščem. Ta intimna in srhljiva dokumentarna zgodba je bila dokončana s finančno pomočjo Sorosove dokumentarne fundacije, tako kot tudi drugi dokumentarec, ki smo ga videli na festivalu. **Licensed to Kill** Američana Arthurja Donga je pretresljiv kolaž režiserjevih pogovorov z morilci homoseksualcev v ZDA. Za svoja dejanja so skoraj vsi intervjuvani morilci iskali opravičilo v Bibliji in javnih nastopih (shodi, televizijski in radijski "talk-showi") predstavnikov "moralne večine". Dokumentarec je avtorjeva subjektivna reakcija na katoliške fundamentalistične verske skupine, ki jo je povzročilo njegovo osebno doživetje sovraštva do drugače spolno usmerjenih. Zaradi obravnavane tematike, ki jo v slovenskem prostoru ne srečujemo vsak dan, lahko samo upamo, da ga bomo imeli priložnost videti v okviru festivala dokumentarnih filmov, ki bo marca 1998 v Ljubljani. Nagrada Mednarodne federacije filmskih kritikov (FIPRESCI) pa tudi nagrada publike je bila podeljena prvencu belgijskega režiserja Alaina Berlinerja **Ma vie en Rose** (Moje življenje v rožnatem). Film si je nagrado zaslužil predvsem zaradi rušenja tabujev in preprostega prikaza zapletene družinske drame, ki je posledica družbeno nesprejemljivega spolnega odraščanja. Ludovic, najmlajši član tipične malomeščanske družine, ki živi v tipičnem malomeščanskem predmestju, globoko v sebi čuti, da deklški geni v njegovem telesu prevladujejo nad deškimi. Igra se s punčkami, oblači v sestrina in mamina oblačila in nenazadnje se zaljubi v sošolca. Starši od začetka njegova dejanja, ki so nasprotna naravnim zakonom in družbenim normam, tolerirajo, vendar pa se

kmalu pokaže (opravljanje sosedov, izključitev iz šole, očetova izguba delovnega mesta), da je zunanji pritisk premočan in družina se začne sesuvati. Ludovicovo trpljenje in s tem tudi trpljenje njegove družine se konča šele, ko se odselijo v manj malomeščansko okolje, kjer so ljudje bolj tolerantni. Na še bolj radikalen način je problem morale obsodil francoski režiser David Fourier s svojim šestminutnim prvencem **Des Majorettes dans l'espace** (Mažoretke v vesolju). Hudomušno in satirično stališče, ki ga režiser zavzema do svobodnega odločanja posameznikov (ruski vesoljec ljubi mažoretke, heteroseksualni par se rad ljubi v naravi, papež rad poljublja letališka tla, Vincent ljubi dečke in pri tem seveda uporablja kondom); žirija mu je podelila posebno nagrado. Nasploh se je program kratkih filmov (v glavnem programu smo jih videli kar devet) po svoji satirični noti razlikoval od dolgometražnih filmov.

Naj na koncu predstavim še nekaj filmov, ki jih pri nas še nismo imeli priložnosti videti.

V glavnem programu smo videli tretji film novega upa francoske kinematografije Mathieua Kassovitza **Assasin(s)** (Morilci). Zgodba se dogaja v urbanem getu Pariza in prikazuje življenje plačanega morilca, ki poskuša pred odhodom v pokoj najti primerne naslednika. Sama zgodba ne bi bila nič posebnega in originalnega, če ne bi Kassovitz (režija, scenarij, montaža, glavna vloga) s frenetično montažo sekvenc iz krvave medijske realnosti ter z nizanjem nasilnih scen ustvaril film, ki izrazito obsoja nasilje, in ga prikazuje kot razlog osebne propada. Podobne zaključke bi lahko povlekli tudi iz filma **Illtown** režiserja Nicka Gomeza, s to razliko, da nam Gomezov film bolj podrobno prikazuje (nasilne) odnose v organiziranem trgovanju z mamili. Gomez je prav tako kot Kassovitz pripadnik mlajše generacije avtorskega filma, ki v svojih filmih (*Illtown* je prav tako njegov tretji film) prikazuje nasilno realnost suburbanih getov in mladih ljudi, ki v njih živijo. Režiserja in njihova zadnja filma, pa si delita še eno skupno lastnost – negativen sprejem pri filmskih kritikih na letošnjih festivalih. Tudi naslednja dva filma, ki sta po originalnosti zgodbe prav izstopala od "krvavega povprečja", lahko primerjamo na več nivojih. **Junk Mail**, prvenec norveškega režiserja Pala Sletauna in **Postman Blues** Japonca Sabuja, sta črni komediji, ki vsaka na svoj način raziskujeta socialno okolje, iz katerega izhajata. Glavna igralca v obeh filmih sta poštarja. Njun vsakdanjik je monoton in nič kaj razburljiv, zato se norveški poštar Roy zabava z odpiranjem pošte (branjem in krajo le-te), japonski poštar Sawaki pa postane žrtev mafijaškega nesporazuma (in samo neetično dejanje odpiranja tuje pošte ga reši pred maščevanjem yakuze). Oba poštarja se nezavedno zapleteta v kriminalna dejanja in oba reši ljubezen. Za razliko od Sabujevega poštarja, ki pisma raznaša po svetlih ulicah obmorskega mesta, kjer vlada organizirana mafija, se Sleutanejev poštar (oba režiserja sta tudi scenarista) sprehaja po najbolj umazanih in socialnih ulicah Osla (režiser je na tiskovni konferenci dejal, da je to prvi norveški film, ki je pokazal na temno stran norveške realnosti).

Čisto na koncu bi omenil še dva filma, ki sta v letošnjem letu nastala na prostoru bivše skupne države in sta bila v Sarajevu prikazana kot svetovni premieri (razen hrvaškega, ki je doživel izjemen uspeh že na letošnjem festivalu v Puli). Makedonec Antonio Mitricevski je s prvencem **Preku ezero** (Preko jezera), makedonsko-poljski koprodukciji, pokazal nemogočo ljubezensko zgodbo, ki je ni mogla uničiti niti železna albansko-jugoslovanska meja. Film odlikuje magična fotografija, zanimiv pa je tudi zaradi prikaza družbenih razmer v izolirani stalinistični Albaniji. **Mondo Bobo**, prvenec hrvaškega režiserja in scenarista Gorana Rušinovica in prvi hrvaški neodvisni film (nizkoprorračunski film, sneman v črno-beli tehniki s 16mm kamero), je tipični žanrski film pobega, iz lokalnih mafijaških krogov (od tod tudi uporaba specifičnega slenga). Nasvidenje Sarajevo! •